

Pred skorajšnjo razpravo o finančnem zakonu

Nova etapa našega boja za pravice

Pereče vprašanje slovenskega gledališča - Muhavosti večine do zaščitnega zakona

Parlament in vlada se po poletnem odmoru in po dolgi in zolčni vladni krizi lotevata jesenskega dela.

Že takoj, ob prvih pogajanjih o stvarnih vprašanjih, se opaža, kako smo imeli komunisti prav, ko smo ob obnovitvi vlade trdili, da je petorica v svoji sredi ni tako razklana in da bo morala kma lu voditi račune s to stvarnostjo. To se je že izkazalo v parlamentu ob razpravi o smernicah, ob razpravi o kateremkoli drugem vprašanju, ki se ga lotevajo vlada ali politične sile, ki jo sestavljajo, naj gre za pomilostitev, energetske vire, nove davke ali karkoli drugega.

Zlasti je globok razkol med strankami petorice v teku srečanj za sestavo besedila novega državnega finančnega zakona. Heterogenost vladne koalicije ne dopušča enostavnega sporazuma. Stranke večine zagovarjajo stališča slojev, ki imajo različne in pogosto nasprotnne interese. Katere koristi naj zagovarjajo? Socialno manj premožnih slojev? Tovarniških delavcev in malih kmetov, nizjih srednjih slojev, ki glasujejo za te stranke, ali veletrgovcev in buržuazije, ki jih je celo finančno podprla? Za takšno koalicijo, ki zajema širok lok, od socialistov do liberalcev, in za take stranke, kot je na primer KD, ki ima v svojih vrstah pripadnike z zelo visokimi in zelo nizkimi dohodki, izbira ni enostavna. Tembolj, ker so doslej višji sloji vedno močno vplivali na izbire in usmeritve lastne stranke in vsiljevali vodstvom močan pritisk na manj premožne sloje. Zato se tudi v notranjosti vladnih strank pojavljajo nova, močna protislovja, ki so vedno bolj vidna tudi v zunanosti strank samih in se izražajo očitno tudi v parlamentu s pojavom prostih strelcev. K pojavu vedno vidnejših protislovij v vrstah petorice očitno prispevajo sindikalne in socialne dejavnosti in postopna rast družbene in politične zavesti manj premožnih ljudi.

Hočeš nočeš je brez dvoma v tem smislu močno prispevalo gibanje, ki so ga

Jelka Gerbec

konec preteklega leta in prve mesece tega razvile delavske organizacije, množice invalidov in upokojencev, žensko gibanje, v obrambo socialnih pridobitev, ki jih je demokratično in sindikalno gibanje v preteklosti iztrgalo s dolgoletnimi trdimi boji in posegi, in ki jih je petorica hotela popolnoma izničiti. Delo ji je sicer to tudi uspelo, s svojimi sklepi in s koaliziranim glasovanjem v parlamentu. Vendar so tisti vladni sklepi obrodili nova nasprotovanja in povzročili nova protislovja v njeni notranjosti.

Tudi letos ima petorica namen vsiliti takoimenovano «politiko prihrankov», vse in še enkrat na škodo manj premožnih slojev, z zbijanjem nove vrste starih socialnih pridobitev. Večina je razbita glede vprašanja pokojnin. Minister De Michelis pripravlja nov zakonski osnu-

tek, KD ga pa noče. Stališče vlade se ne ujena z mnenjem dežel glede izdatkov za zdravstveno področje. Minister Donat Cattin predlaga zvišanje izdatkov samo za 4%, to je pa za dežele vse premalo. Isti minister hoče osredotočiti upravo zdravstva v rokah ene same ustanove. To, seveda, izziva velik odpor vseh zagovornikov decentralizacije osrednjih poslov države. Ustanovi INPS, ki je že tako v hudih stiski, nameravajo skrčiti nakazila. Še enkrat se dober del vlade krčevito upira obremenitvi premožnih slojev in obdavčenju velikih dohodkov in premoženj.

Zelo hudo je pa, da vlada vlaga vse premalo za premostitev brezposelnosti in razvoj proizvodnje. Sploh si v svojih načrtih ne postavlja programskega vprašanja o ustvarjanju virov državnega bogastva. Upravlja sedanost, a se sploh ne ozira na bodočnost. Vse to smo komunisti predvidevali, ko smo se upirali sestavi vlade na podlagi dogovora o vladni formuli in smo predlagali naj se vlada sestavi na podlagi načrta, dogovorjenega programa za prenovitev in razvoj države, za delo in družbeni napredek. Kako je petstrankarska koalicija že gnila in nesposobna voditi državo, smo vedeli, a se prav te dni, ko gre za določanje izdatkov za prihodnje leto, vedno bolj tega zavedamo. Pred nami je torej doba težkih družbenih, političnih in gospodarskih bojev za obrambo dosedanjih socialnih pridobitev, za razvoj proizvodnje in za zaposlovanje. Zelo težke naloge čakajo komuniste. Zato se bo morala KPI primerno opremiti na vseh ravneh in prilagoditi potrebam svoje strukture in dejavnosti.

Komunisti, a tudi vsi Slovenci, vsi demokrati naših krajev se bomo morali neizbežno pripraviti tudi na boj za ohranitev tega, kar smo doslej pridobili v parlamentu in v državi za slovensko manjšino ter za dosego one zaščite in

«Črne uprave» v Trstu so škodljive!

Resna odgovornost strank, ki so omogočile razpadajoči Listi za Trst, da ponovno prevzema ključne položaje
Negativne posledice pri obravnavi perečih vprašanj slovenske manjšine

Najbrž bi za oceno tržaških političnih razmer na začetku jeseni zadostovala merica satire, če bi vsa zadeva ne bila prekleto resna, predvsem zaradi negativnega vpliva, ki ga tržaške politične razmere imajo na splošni odnos osrednjih italijanskih oblasti (predvsem predstavniških zakonodajnih organov) in deželne politike do problemov slovenske manjšine in bolj na splošno na odnose, v naših krajih, s sosednjimi narodi.

Vsak čas se bo v občinskem svetu v Trstu zaključila proračunska razprava, razpleta se tudi kriza v pokrajinskem svetu. Srž vsega pa je novo politično zavezništvo, ki temelji na osi med demokristjani, socialisti in Listo za Trst. Slednji sta KD in PSI dali tokrat tolikšno oblast, kakršne ni doslej imela še nikoli, niti v prvih letih največjega vzpona. Imela bo tržaškega župana (Staffieri), predsednika industrijske cone (Rossi) in predsednika področja za znanstvene raziskave (Cecovini). Tudi socialisti so lakomno pohlastali po oblasti. Dobili so predsedstvo tržaškega sklada (Carbone) predsedstvo krajevne zdravstvene enote (Cecchini ali Todaro) in še nekaj drugih prestižnih funkcij. Krščanski demokraciji bo pripadel predsednik pokrajine (Locchi), in, najbrž, vodstvo pokrajinskega prevoznega konzorcija. Že sedaj ima KD tudi predsednika avtonomne pristaniške ustanove (Zanetti). Ni še povsem jasno, kako si bodo še razdelili preostale pomembne stolčke, kot so predsedstvo gospodarskega razstavišča in predsedstvo trgovinske zbornice (bivši poslanec Tombesi).

Že na prvi pogled je vsakomur jasno, da smo bili priča predvsem razdelitvi oblasti, pri kateri imajo ideali, programi, načrti in perspektive zelo malo pomena ali tudi nič. Dejstvo je pač, da se je desetletni ples okoli Liste za Trst zaključil tako, da so se z njo povezale vse zmerne in konzervativne sile, pri tem pa zadušile v lastni sredi vsakršno drugačno težnjo ali željo. Kajti jasno je, da so bile v demokrščanskih in socialističnih vrstah poražene tiste sile ali posamezniki, ki so računali na odstranitev Liste za Trst, tega reakcionarnega tujka, ki je predolgo zastrupljal ozračje in je kriv nezadržnega kulturnega in družbenega propadanja celega mesta.

Prav na odstranitev Liste za Trst s politične pozornice smo računali komunisti in tega nismo niti skrivali. Vstran smo postavili sičersnje idejne presodke in

poudarili našo pripravljenost sodelovati s silami, ki bi sprejele politični predlog o izolaciji Liste, posebno še sedaj, ko je z razcepom Giuricinovih pristašev ohranila zgolj reakcionarno in nacionalistično bistvo. KPI je dala jasno razumeti, da je pripravljena na soočenje z ostalimi levosredinskimi silami, celo demokristjani in liberalci, če bi te sile bile pripravljene razpravljati o naših programskih točkah. Te so bile kar se da elastične, kljub svoji načelnosti: 1. Trst kot področje miru, sodelovanja med narodi in sožitja med manjšino in večino, 2. reforma mehanizmov razpolaganja in upravljanja virov gospodarske pobude in načrtovanja razvoja, 3. upravna decentralizacija dežele z uveljavljanjem specifičnih interesov tržaškega področja.

Vse te točke so vodile k edinemu cilju: obnoviti v Trstu demokratično vzdušje, ki je prvi pogoj nadaljnega napredka in reševanja odprtih vprašanj.

Sredi poletja je bilo, ko je vse kazalo, da se z naglimi koraki bližajo upravne volitve. V Rimu je dozorevala kriza vlade. Tedaj je završalo, ko so se socialisti tako rekoč čez noč dogovorili z Listo za Trst in izvolili svojega «socialmelonarskega» župana prof. Arduina Agnellija, ki se je pozneje proslavil s svojimi irendentističnimi tiradami in mrzlično osebno kampanjo. Zlobni glasovi pravijo, da je že računal na uspeh tam, kjer je spodletelo Cecoviniju na zadnjih parlamen-

tarnih volitvah.

Nova politična «os» LpT-PSI je čez noč spremenila vzdušje. Obnovila so se pogajanja, Lista za Trst, ki je bila že na tleh, je spet začutila, kako polje po njenih žilah sveža kri. Jeseni je zahtevala in dosegla z županom tudi največ oblasti, kar je kdajkoli imela v desetletju svojega obstoja.

Danes se domala vsi opazovalci sprašujejo, kaj je zaboga padlo na glavo socialistom in demokristjanom, da so oživel tega političnega mrtveca, ki je že razpadal. Socialističnim voditeljem je uspel podvig dr. Frankensteina, da so mrliču vrnili navidezno življenje in s tem tudi moč. Pri demokristjanih pa, če ohranimo literarne prispodobе, je mr. Hyde prevladal nad dr. Jekyllom, konzervativna oholost nad katoliškim smislom za družbeno angažiranost, ki jo propagira škofija.

Nastala zaveništva so tako nenaravna, da niso zadovoljila zares nikogar. Pretresajo jih protislovja, notranje ravnotežje je kar se da rahlo in se lahko v vsakem trenutku razruši zaradi nenadnih polemik ali interesnih konfliktov. Iz upravne koalicije so izstopili socialni demokraci in liberalci, v zadnjem trenutku so na njihovo mesto sprejeli Slovensko skupnost, ki je že bila napol pred vrati.

Koalicija KD-PSI-LpT je nastala predvsem zaradi strahu pred posledica-

Steza prijateljstva je tudi letos privabila v dolino Glinščica lepo število mladih.

mi upravno-politične paralize in možno stjo predčasnih volitev. Zbala se je svoje odgovornosti, na katero so začeli opozarjati predstavniki gospodarskih krogov, podjetniki in gradbinci, ki so se zavedali nastale nepopravljive škode. Trenutno nima svojega programa in se sklicuje skoraj izključno na program iz leta 1984, vključno s formulacijo o »ugotavljanju gostote in prisotnosti Slovencev« pri odmerjanju pravic, oziroma, glede morebitne zakonske zaščite.

Pri tem velja takoj opozoriti na to, da se vprašanje formulacije o »prisotnosti in gostoti« postavlja pod zgrešeno luč. Nič nam ni mar, da SSK in nekatere druge stranke izjavijo, da s tem ne mislijo »preštevanja«, s katerim izsiljuje Odbor za italijanstvo, ki je (resnici na ljubo) že hiral skupaj z Listo in bo zanimivo vedeti, ali je bil z njo tudi oživiljen. Problem preštevanja smo rešili najprej Slovenci sami, ko smo ga odklonili, predvsem pa odbili rezultate ljudskih štetij. V posebni vladni komisiji je bila o tem poglobljena diskusija, katere rezultat je bilo tudi dejstvo, da ljudsko štetje iz leta 1981 ni vsebovalo vprašanja o narodni ali jezikovni pripadnosti. Kaj torej zares pomeni formulacija o »gostoti in prisotnosti«, če ne pristajanje strank, vključno tistih, ki imajo sicer svoje poj-

me (in osnutke) o zaščiti manjšine, na demokršćansko zakonsko formulacijo o diferencirani zaščiti na osnovi podpisov in peticij? Diferenciacija na »cone A, B in...«, kjer tri pike označujejo Benečijo, obredno žrtev demokršćanskega izsiljevanja.

Zato ne bomo obravnavali kot »uspeh« formulacije v programu, ki utegne negativno odjekniti v parlamentarnih krogih, še posebej v senatu, kjer se je zataknila razprava o zaščitnem zakonu, kljub Craxijevi megleni formulaciji ob predstavitvi svojega novega kabineta.

Večkrat smo imeli priložnost poudariti, da so se stvari za Slovence naglo poslabšale, vsakokrat, ko se je politična os v Trstu premaknila na desno. Zato si od novih zavezništov res nimamo kaj pričakovati, razen zlega.

Komunisti menimo, da je dvotretjinska večina koalicije KD-PSI-LpT v resnici le varljiv videz moči, v resnici pa gre za trhlo, preperelo zgradbo, polno špranj in razpok. Storili bomo vse, kar je mogoče, da jo porušimo in izkoristimo vsa njena protislovja. Začenši z notranjimi protislovji v strankah, ki bi po zdravi logiki spadale v alternativno demokratično stvarnost, že zaradi družbenega ali

narodnostnega izvora svojih volilcev ali zaradi svoje zgodovine in navdiha.

Tisti, ki mislijo živeti zgolj tjavendan, so že razprli svoje dežnike in nameravajo počakati, da se ploha izlije. Mi pa smo prepričani, da je čas, ko naj predvsem ljudje, njihove organizacije in gibanja prevzamejo pobudo in ob vsebinskih izbirah splošnega razvoja uresničijo nove oblike enotnosti, prispevajo k premostitvi sedanjega stanja. Slovenci imamo v tem pogledu skupne interese in večletne izkušnje enotnega nastopanja, tudi ob specifičnih problemih v sami tržaški občini. Na misel nam prihajajo skupni boji za zaščito naših šol ob raznih provokacijah in pred prostorsko stisko, mobilizacija za drugačno uporabo ozemlja, začenši z reformo načrtov za ljudske gradnje PEEP, zahteva o demokratični določitvi kraja, kjer naj bo zgrajen sinhrotron, skupni nastop na jurskih volitvah. Teh izkušenj ni mogoče pozabiti, četudi so se politični odnosi med strankami in v strankah v določeni meri spremenili. Predvsem jih ne morejo pozabiti naši ljudje, ki bodo svoje predstavnike ocenjevali po konkretnih dejanjih, ne pa po izrečenih ali zamolčanih besedah, ki jih veter odnaša v potok preteklosti.

st.s.

Novemu šolskemu letu naproti

Če bi šola bila podjetje, bi že davno odslovili direktorja

Žačelo se je novo šolsko leto in vsak časopis se mora ob tem zaustaviti. Letos je tudi minister poskrbel(a) za to, da je stolar postala novica s spremembami v kolektoru, večjimi omejitvami šolskih izletov in podobnimi malenkostmi. Tudi novosti z veroukom so več ali manj burile duhove, sicer manj, kot bi morale, saj bi povsot (razen v Italiji, kjer smo že tako vsega vajeni, da nas nič več ne razburja) bilo nepojmljivo, da morajo starši in dijaki izbirati med veroukom in nečem, o čemer bo (kdaj?) odločal razredni svet, za kar ni pravih profesorjev in bo v praksi prepuščeno dobri volji in znanju kakega suplenta.

Toda to so obrobne stvari, in na žalost tudi edine, ki se o njih lahko razpravlja. O drugih, resničnih problemih šole v Italiji, ne razmišlja nihče, razen redkih posameznikov, ki pa nanjo ne morejo vplivati. Kdor je letos spomladi poslušal profesorja Tullia de Maura, ki je o tem govoril v krožku Gramsci, je verjetno izgubil še tisto malo volje, da

bi se zavzemal za šolske probleme, »ki ne zanimajo nikogar« kot je povedal urednik nekega vsedržavnega dnevnika. Naj navedemo nekaj ugotovitev tega priznanega strokovnjaka.

Najprej ugotavlja, da sloni celoten javni šolski sistem na modelu, ki ga imenuje »jakobinski«, po katerem so vsi ljudje enaki in morajo biti zato deležni enake vzgoje, vsaj osnovne. Kot princip izgleda pravilen in je tudi bil v fazi, ko je bilo treba prenesti pretežno nepismeno prebivalstvo na današnji nivo izobrazbe. Toda ta faza traja v Italiji nekeje od leta 1905. Koliko generacij je šlo mimo in kakšni so rezultati? Iz popisa leta 1981 izhaja, da v Italiji še čez 21 odstotkov odraslih nima nobene izobrazbe.

V Franciji je nepismenost (avtohtonega prebivalstva) izginila pred 30-imi leti, v Nemčiji pa v začetku stoletja. To verjetno nekaj pomeni. Ni morda predpostavka, da smo vsi enaki, zgrešena? Francoski in nemški otroci obvladajo ob vstopu v šolo svoj jezik, ker je govorje-

ni jezik zelo blizu književnemu. V Italiji ni tako. Toda naš šolski sistem vztraja v svoji centralistični ureditvi, po kateri morajo ne le isti programi, temveč celo iste knjige, veljati za vse. In težave v jeziku pomenijo težave v vseh predmetih. Rešitev bi morda bila v tem, da bi se za vse otroke uvedlo predšolsko vzgojo od 4. leta dalje. Takšen sistem poleg vsega ne more upoštevati vsega krajevnega jezikovnega in kulturnega bogastva, ki se tako zelo hitro izgublja. Pomislimo samo na obmejna področja, kjer bi drugačne, samostojne šolske strukture lahko brez večjih težav ustvarile povsem dvojezično populacijo.

Centralistična ureditev je kriva tudi za drugo ogromno vrzel, to je uvajanje sprememb v sistemu. Danes je na primer 305 smeri višješolske izobrazbe in vsi vemo, koliko novih poklicev bi zahtevalo še dodatne smeri. Toda zato, da se eno šolo ukine ali ustanovi so potrebni zakoni, pravilniki, reforme, to se pravi leta. V tem času so potrebe že čisto

drugačne.

Tolažijo nas z ugotovitvijo, da ima šolstvo povsot težave. Dokaz za to naj bi bilo slavno Gartnerjevo poročilo, ki že štiri leta neti polemike in razprave med najvišjimi vrhovi v ZDA, in podobno poročilo, ki ga je sestavila posebna komisija v Sovjetski zvezi na zahtevo vrhovnega sovjeta leta 1982, na podlagi katerega so začeli s popolno preureditvijo izobraževalnega sistema, ki jim ga je zavidal zaradi velikih uspehov cel svet in ki je ogromno populacijo nepismenih kmetov v roku ene in pol generacije privedel v položaj, da šteje celotna ZSSR še 308.000 nepismenih. Toda ti podatki nas niti najmanj ne tolažijo, nasprotno: če so države, ki so imele daleč boljše šolske strukture od naših, korenito preučile njihove slabosti in jih z globokimi reformami modernizirale, mi se pa še kregamo o posameznih finesah Gentilejevih zakonov, je stvar toliko bolj tragična. Medtem ko se druge vlade (ne glede kakšne) zavedajo bistvene vloge šolskega sistema za napredek države in naročajo obsežne študije, potem ko so, na primer v Franciji, v zadnjih dvajsetih letih kar petkrat radikalno reformirali izobraževalni sistem, smo v Italiji imeli v štiridesetih letih republike štiri omejene sektorske reforme: reformo nižje srednje šole leta 1962, reformo njenih programov leta 1979, zakonski dekret za profesorje na univerzi in končno nove programe za osnovne šole.

Še nekaj podatkov o rezultatih. V Evropi je edino Španija za nami glede srednje dosežene izobrazbe: pri nas je to pet letin devet mesecev. Kot država smo ravnokar dokončali osnovno šolo, medtem ko imajo ostale države EGS diplomsko liceja.

Kot najnujnejše posege navaja De Mauro deset točk: razširitev predšolske izobrazbe na vse otroke; globoko reformiranje osnovne šole, tudi v strukturi in administraciji, ne le v programih; skupno upravo celotne obvezne šole, ki naj zagotovi kontinuiteto v vzgojno-izobraževalnem sistemu; dvigniti trajanje obveznega šolanja od osem na deset let (druge države EGS so že pri 12-13); dvigniti število diplomirancev na višjih srednjih šolah (na katere se vpiše 75% otrok, ki so dokončali obvezno šolo, dokonča jo pa manj kot polovica vpisanih; v starostni skupini med 18. in 19. letom je danes v Italiji manj kot 40% diplomiranih, proti 70 do 100 v Evropi), kar pomeni podvojiti število višjih srednjih šol, ukiniti vse smeri, ki ne odgovarjajo več potrebam, in privilegirati široko izobrazbo, kot jo dajejo liceja, ki edina lahko usposobi za dinamično in kritično mišljenje; diverzificirati univerzitetne diplome na dveletne, štiriletne in postdiplomske, ki pa naj res sledijo diplomam, ne kot danes po dvajsetih letih.

Pritožbe nekaterih, da je za vse težave krivo edino dejstvo, da hočejo biti vsi

Prvošolčki pri Sv. Jakobu.

«doktorji» so laž: po odstotku diplomiranih na univerzi smo v Evropi zadnji, 100-105 na 10.000 prebivalcev, proti 400-500. In ni le stvar odstotkov. Koliko je še poklicev, ki ne bi zahtevali vsaj srednje izobrazbe in koliko jih bo v bližnji bodočnosti ob neverjetno hitrem napredku znanosti?

In končno je tu še dolga vrsta problemov kvalitete šolske vzgoje. Poklicne šole izredno hitro zastarevajo in so obsojene na izginotje. Kar mora danes šola nuditi je v prvi vrsti sposobnost razumevanja pisane besede, ne le literarne, ampak vseh zvrsti. Razumevanje mora

biti tudi kritično, saj se vsakodnevno kako naše globoko prepričanje izkaže kot zgrešeno in biti moramo pripravljeni, da to lahko sprejmemo. Od kritičnosti se mora nato preiti na sprejemanje različnosti, vzgojo k metaliteti, da so na svetu različni ljudje, narodi, vere, kulture in da je prav, če so. To je vzgoja za mir.

Spričo vseh teh problemov in nujnosti njih reševanja ugotavljamo, da v Italiji nimamo niti javne ustanove, ki bi jih proučevala. Morda bi bilo le čas, da bi podjetje šola odpustilo direktorja, ki jo že štirideset let (ne) vodi.

Tatjana Čuk

Špeter Slovenov

Praznik Unità o obnovi

Lepo vreme, bogat politični in kulturni program, dobra organizacija, ki je poskrbela tudi za najmlajše, so botrovali uspehu 4. praznika Unità, ki se je odvijal v Špetru 6. in 7. septembra.

Ob številni publiki se je prvi dan odvijalo srečanje predstavnikov naše partije s predstavniki PSI, PSDI in KD o stanju obnove po potresu. KPI je zastopal načelnik deželne skupine Renzo Pascolat, PSI odbornik Saro, PSDI Maria Teresa Valent in KD pokrajinski odbornik Sergio Sinicco. V razpravi, ki jo je vodil naš pokrajinski svetovalec Pino Blasutig, so prišli na dan razni aspekti, pozitivni in negativni, obnove, razvoja in perspektiv gorskih območij. Po mnenju KPI ni bilo vse kot bi moralo in, kot običajno, je največje težave moral prenesti najšibkejši, saj je še več ti-

soč oseb v začasnih bivališčih in zelo verjetno se za njih tudi boljše rešitve ne bo našlo. Za to je kriv predvsem pomanjkljiv razvoj gospodarstva na obrobnihih področjih in gorskih predelih.

Zraven prostora za razprave, v stari špetrski telovadnici, je bila na ogled fotografska razstava z naslovom: «Teh deset let-fotografije Pavla Petričiča», na kateri je 86 slik prikazovalo scene iz življenja nediških dolin, s posebnim poudarkom na ljudski kulturi in zaščiti okolja.

Kioski, igre, glasba in razne manjše, a važne pobude, so velik prostor, ki ga občina uporablja za prireditve, spremenile v vesel praznik. In bil je res praznik «Enotnosti», saj gostje in obiskovalci pripadajo nedvomno najrazličnejšim političnim in kulturnim krogom.

Moskovske beležke: julij-avgust 1986

Cilji «sovjetske stiskalnice»: reforma je pravzaprav revolucija

(Nadaljevanje iz prejšnje številke)

Na zelenjavnem trgu po Černobilju

Poletje v Moskvi pozna tudi dneve neznozne vročine, vendar je bila letos zgodnja in kratka. Julij in prva polovica avgusta sta bila za naše razmere kar »septembrska«, zatem je nastopila prekrasna »zlata jesen«. Nenadoma je preko brezovih gozdov in zelenih planjav s severa zapihal hladen veter. Pojavili so se prvi črni oblaki. Kaplje dežja so bile hladne, na tleh se je zbiralo rumeno listje, ki ga je veter odtrgal med nočno nevihto. Na severu še niso poželi ajde in rži, kmetje hitijo s krompirjem, jabolka so še majhna in zelena, v gozdovih zorijo borovnice in jagode. Ruske gospodinje hitijo s pripravljanjem sladke ozimnice, »varenij« iz gozdnih sadežev in drugega sadja, ki ga kupujejo na tržnici. Mnoge, ki niso pozabile kmečkih običajev in še niso postale meščanke (kaj bi, saj je Moskva s svojimi 8 milijoni prebivalcev še vedno »velika vas«), pripravljajo na zimo tudi nasoljene kumare, paradižnike, bolgarske paprike, buče, česen in čebulo, drobnjak in luk.

Največja zasebna tržnica, nekakšen velik pokriti trg, je v Čeremuškah, komaj deset minut od univerze, kjer sem živel. Seveda, na tramvaju.

Pred tržnico («rinkom») stoji več kioskov. Stopim v vrsto za kozarec kvasa, kiselkastega penečega se napitka iz kvasene rži. Za borih 6 kopejk se odžejam, medtem ko ti take utehe gotovo ne nudijo kioski z ameriškim napitkom, za katerima nori sovjetska mladina: fanto in pepsikolo. Oba sta presladka in najbrž ne segata, po kakovosti, niti do peta zelenemu «tarhúnu», brezalkoholnemu osvežujočemu napitku iz kavkaških trav in zelišč, vendar velja tudi tu pravilo, da je trava na sosedovem travniku vedno lepša in mehkejša.

Pred tržnico se odvijajo scene, kakršnim bi še pred nekaj tednov nikoli ne bili priča, saj so bile nepojmljive.

Najprej opaziš vrvež mličnikov, ki obstopajo stojnice z «babami» iz južnih vasi in z «geigerjem» merijo stopnjo radioaktivnosti. Pri tem so zelo strogi. Če imajo zelišča in zelenjava preveliko stopnjo, morajo «babe» nemudoma izprazniti stojnico in odvreči svoje pridelke v smetišče. Mličnik napiše potrdilo,

Stojan Spetič

da lahko zahtevajo odškodnino. Pri tem se seveda prepirajo, kakor tržaške branjke, na glas in vrešče.

Ženička v dolgem sivem šalu, upokojena učiteljica, mi medtem pripoveduje, kako je bilo v dneh tik pred prvim majem, ko je Černobilj bruhal svoj radioaktivni oblak.

Vika je hči enega izmed tehnikov, ki so delali v černobiljski jedrski elektrarni. Bila je prvi otrok, ki se je rodil v Pripjatu, ko so elektrarno spravili v pogon. Sedaj je evakuirana, kakor vsi prebivalci tega mladega mesta, ki bo desetletja ostalo prazno, obkroženo samo z bodečo žico.

«Nič mi ni mar, da nas niso nadrobno obveščali o tem, kar se je dogajalo. Važnejše je to, da so takoj ukrepali. Veste, tiste dni sploh ni bilo sveže zelenjave in mleka naprodaj. Šele nekaj dni, skoraj teden, pozneje, so nam povedali zakaj», mi je zatrjevala, ne povsem prepričano. Gotovo pa je, da jih je čudila panika, ki smo jo doživeli pri nas, kjer je bila nevarnost radioaktivnega sevanja in okužbe znatno manjša, ali celo neznatna.

Ta, o zapozneli informaciji, pa je bila glavna senca tistih dni. To priznavajo že sami, predvsem v dejanjih, kot dokazuje poznejša podrobna informacija o vsem, kar se je dogajalo v Černobilju in posledicah «avarije».

Jezikovni oklepaj

Mimogrede, naj mi bo dovoljena jezikovna pripomba na račun poročanja naših glasil, časopisov in revij. Mnogi so se zgražali, češ da so TASS in druga sovjetska občila od samega začetka govorili o nesreči na černobiljski jedrski elektrarni kot o «havariji», kar je v drugih

evropskih jezikih več ali manj enako kot «okvara». To naj bi bil dokaz, da Rusi minimizirajo in tajijo resnost černobiljske nesreče. V resnici pa smo krivi predvsem površni časnikarji, ki nočemo iti stvarjem do dna. To površnost je tiste dni pokazal tudi znani «sovjetolog» dalmatinskega izvora, Enzo Bettizza, ki je med popularno televizijsko oddajo razlagal, da pomeni Černobilj (izg: Černobeu) «črno-belo», nekako kot polja na šahovnici. Če bi se potrudil in pobrskal po veliki sovjetski enciklopediji pa bi ugotovil, da pomeni «Černobilj» — črna trava, oziroma pelin. Tako je bilo torej s havarijo, okvaro za površne zahodne časnikarje. V ruščini pa označuje beseda «avarija» najhujšo katastrofo. Stavek «letalo je doživelo avarijo» ne pomeni, da se je pokvarilo, pač pa, da se je raztreščilo na tla. Pred nekaj dnevi je prišlo do «avarije» (katastrofe, torej) v Črnem morju, po trčenju dveh ladij, kar je terjalo skoraj 400 žrtev. Pazljiv bralec je torej takoj vedel, da je šlo za hudo katastrofo in ne za okvaro. Vendar je tudi jezikovno neznanje pomagalo protisovjetski propagandi prvih majske dni, dokler se ni jedrska groza obrnila v drugo stran, saj so se ljudstva sveta začela osveščati in odpirati oči pred jedrsko grozo, ki jo prinaša tudi oboroževalna tekma na zemlji in v vesolju.

Reforma na kmetih: tržne zakonitosti

Vrnimo se k tržnici, pred katero so nenadoma pripeljali težki tovornjaki. Z njih so poskakali mladi fantje zagorelih lic. Na boku tovornjakov je pisalo, da prihajajo iz nekega podmoskovskega kolhoza. Začeli so raztovarjati zabojer jabolk, hrušk, buč, zelja, kumar, krompirja in druge zelenjave. Vse je bilo razmeroma poceni. Jabolka in krompir po 20 kopejk kilogram (po uradnem tečaju bi to znašalo približno 400 lir). Pred tovornjaki so se takoj oblikovale vrste kupcev. Na zasebnih stojnicah, kjer so za jabolka še pred par urami iztržili tudi trikrat večjo ceno, so «babulje» začele izključevati... nižje cene, ponujale kombinacije (za pet kilogramov jabolk še poceni kumare in podobno)... Neverjetno. Takorekoč pred očmi kupca so po več kot pol stoletja začele ple-

sati cene zelenjavi in sadju. Uveljavljati so se začele zakonitosti tržne konkurence, po nesmiselnem monopolu zasebnikov nad prodajo zelenjave.

Kako je vse to mogoče? Tajnik moskovske partije Jelcin je v enem izmed svojih poročil, tik pred poletjem, iskreno priznal, da je «preskrba sadja in zelenjave prava sramota». V državnih trgovinah, kjer so prodajali na kolhozih odkupljen pridelek, je bilo sadja in zelenjave razmeroma malo, pa še ta je bila grda, sadje obtolčeno, marsikdaj ga je zmanjkalo. Ponekod so prodajali dražje sadje: pomaranče iz Maroka, banane iz Nikaragve, lubenice iz Srednje Azije, breskve iz Bolgarije, grozdje iz Moldavije in Uzbekistana. Pred takimi trgovinami so stale dolge vrste ljudi, oboroženih z veliko mero potrpežljivosti in dobro knjigo v rokah. Prijatelj mi je nekoč v šali zaupal, da so po njegovem vrste pred trgovinami glavni posrednik kulture, saj povprečni sovjetski državljani vsaj nekaj ur na teden stoje nekje v vrsti in medtem bere romane, revije, pesniške zbirke, časopise, znanstvene razprave itd.

Sredi poletja je politbiro KP SZ nenadoma sprejel reformatorsko «postanovljenje» (mi bi temu rekli: resolucijo ali sklep), da lahko kolhozi obdržijo zase tretjino pridelka, ki so ga morali doslej obvezno oddajati državi. To tretjino pridelka lahko kmetijske zadrage prodajajo na «svobodnih tržnicah», vendar po nadzorovanih cenah. Te cene so vsekakor parkrat večje od cene, ki so jo iztržili od države pri obvezni oddaji, obenem pa nekajkrat nižje od cen, s katerimi so na tržnici nastopali zasebniki, se pravi člani kolhozov, ki so obdelovali svoje zasebne njive, vrtove in sadovnjake.

Položaj na tržnici se je izboljšal čez noč. Očitno pa je, da Gorbačev, Jelcin in drugi sovjetski voditelji niso hoteli samo narediti usluge prebivalstvu in kmetom. Dokazati so hoteli, da se previdno upoštevanje tržnih zakonitosti, tudi pri kmetijskih opravilih, splača vsem. Čedalje več (pravijo že 40%) sovjetskih podjetij prehaja na «hozraščot», oziroma samostojno gospodarjenje s končnim obračunavanjem dobička ali izgube. Med temi je čedalje več kmetijskih podjetij.

Drugi pravijo, da so prvi ukrepi na področju kmetijstva bili krvavo potrebni, bodisi zaradi dvajsetletne nemarnosti, kakor tudi zaradi posledic Černobilja. Vsak večer je TV dnevnik «Vremja» kazal reportaže o tem, kako poteka žetev žitaric, ali «spravljanje kruha», kot bi lahko prevedli rusko besedno igro. Tokrat so napregli vse sile, da bi spravili vse, do zadnjega zrna, ki bi ga sicer pozobale vrane, stalne spremljevalke pogleda na rusko podeželje. Kajti letošnja žetev ne bo normalna. Koliko žita bo ostalo na ukrajinskih in beloruskih po-

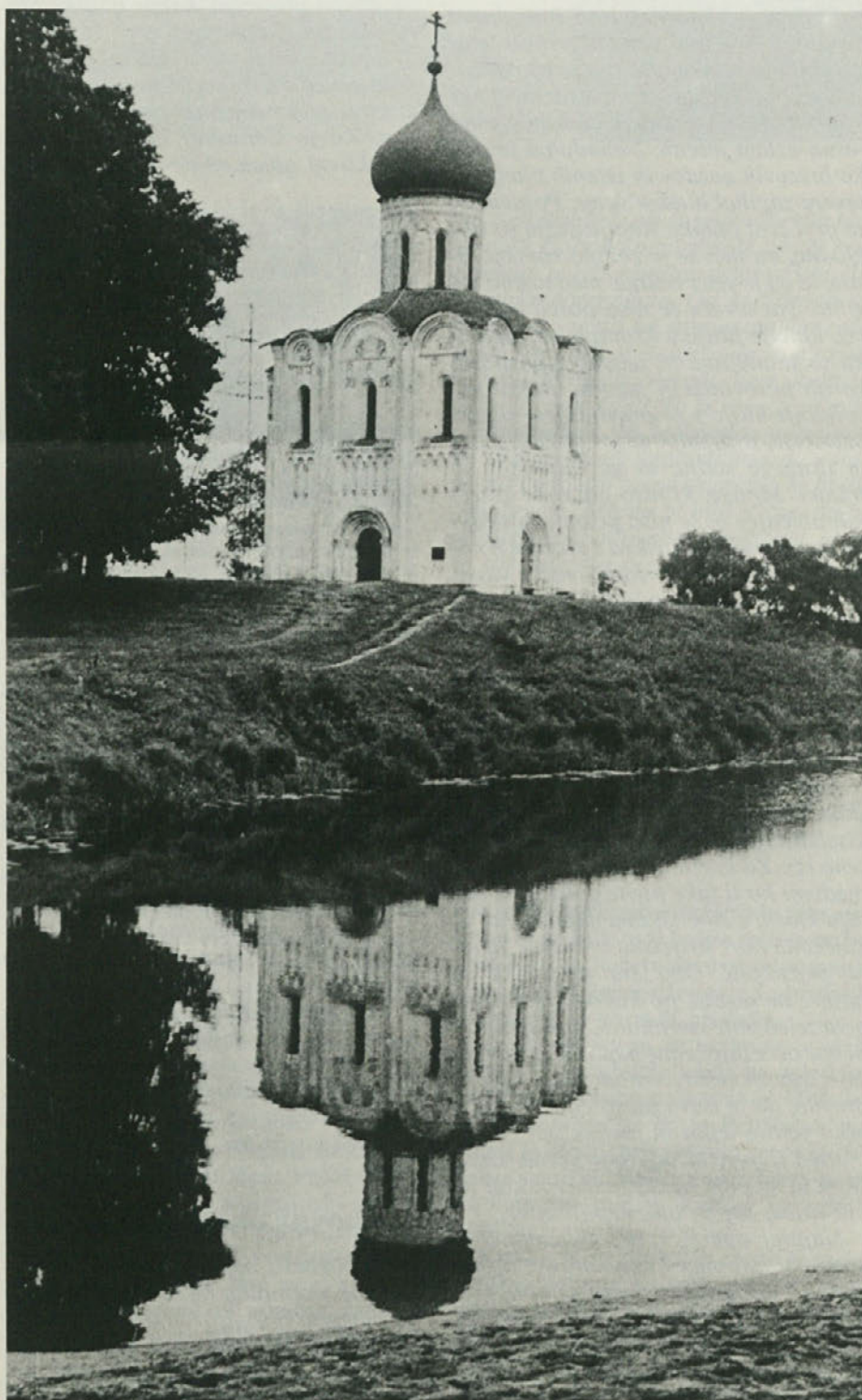
ljih Polesja, ob Pripjatu do Černobilja? Ta «kruh» je treba nadomestiti z večjo varčnostjo, da Reaganu ne bo mogoče izsiljevati Sovjetske zveze s pšenico.

Ekološki val proti preusmerjanju rek iz Sibirije na jug

Vendar niso bile vse posledice Černobilja negativne. Nasprotno, le škoda, da je bila cena tako velika in nepopravljiva. In s tem ne mislim na problem obveščanja, ki se je sprostilo, pač pa predv-

sem na «ekološki val», ki je po nesreči na černobiljski jedrski centrali dosegel svoj višek in tudi nekakšno «legalizacijo». V tem gibanju vsekakor igrajo glavno vlogo pisatelji in kulturni delavci nasploh.

Tako se v tisku pogostoma pojavljajo pisma in resolucije, v katerih se skupina pisateljev zavzema za ohranitev te ali druge znamenitosti ali pa na splošno segajo na področje gospodarskega načrtovanja in njegovih ekoloških posledic. Radioaktivnost iz Černobilja je bila namreč nepričakovana in nenačrtovana, zato res nima smisla veliko razpravljati

Romantična samotna cerkev Pokrov na reki Nerli, pri Suzdalju, je zgodovinski spomenik ruske preteklosti.

o odgovornostih za storjene napake. Te odgovornosti so, praviloma, ožje v primerjavi s kvarnimi in trajnimi posledicami na naravno okolje, ko družba načrtuje velika javna dela, strukture in infrastrukture, kot so na primer električne centrale z jezovi na velikih rekah in ustvarjanjem ogromnih vodnih bazenov, umetnih jezer, ki pod milijoni kubikov hladne vode mariskdaj potaplajo in za veke uničujejo pričevanja o zgodovini in kulturi nekega naroda.

V preteklosti je bila energetska žezja tako velika, da se družba ni bogve kaj ozirala na posledice početja načrtovalcev. Kakšen pomen naj pripisujemo starem samostanu, leseni vasi, cerkvi ali mestecu, če so na dlani ogromni interesi industrijskega razvoja cele pokrajine? Tako so modrovali še pred nekaj desetletji in tudi včeraj, toda čez noč se je položaj spremenil. Najbrž je pri tem čutili tudi vzdušje ogroženosti ruskega naroda in nasploh slovanskih narodov Sovjetske zveze spričo naraščanja in demografske eksplozije srednjeazijskih in kavkaških narodov. Ni izključeno, da bo pred koncem tisočletja napočil dan, ko bodo Slovani v manjšini, medtem ko so doslej imeli Rusi vlogo »prvaka« med formalno enakimi narodi. Ruščina je jezik, s katerim se konvencionalno sporazumevajo sovjetski državljani različnih narodnosti. Praviloma so Rusi državni in partijski voditelji, izjeme pa le potrjujejo pravilo. (Stalin ni izjema, saj je bil Gruzijec, hkrati pa je zagovarjal rusifikacijo narodov. Zanj in za njemu podobne je Lenin skoval znano definicijo, da so »poruseni tujci hujši od najbolj primitivnega velikoruskega šovinista«). No, sedaj se Rusi čutijo že kot zgolj sestavni del velike federacije in se sprašujejo o tem, ali je pravilno, da je »sovjetska« družba zbrisala razlike med narodi. Seveda, ne vseh, vendar ni tajnost, da se je desetletja gradilo povsod enake

hiše, podobna mesta. Izginjali so znaki prvobitne kulture, marsikdaj tudi pod hladno vodo hidroelektričnih bazenov. Samostane na severnih otokih so v Stalinovi dobi spremenili v jetnišnice, pa so bili domala uničeni. Da ne govorimo o strahotni škodi, ki so jo ruski kulturi in zgodovinskim pričevanjem o njej povzročili nacisti. Najbolj zgovoren primer so knjige Leva Tolstoja. Njegovo neizmerno bogato knjižnico so v hudi ruski zimi pokurili...

No, sedaj se oglašajo pisatelji, časnikarji, kulturni delavci in zahtevajo, naj se ohranijo pred novim uničenjem simboli preteklosti, samostani, cerkve, vasi in mesta. Narodi naj poudarjajo spet svoje specifične značilnosti, od arhitekture do literarnih žanrov in tradicij. V tem duhu je izzvenel govor Čingiza Ajmatova na kongresu pisateljev Kirgizije, ki ga je pomenljivo posredovala »Literaturnaja Gazeta« in opremila z intervjujem.

Tako se pojavljajo peticije, naj bi mestom in ulicam vrnila stara priljubljena imena. Ni mogoče, da se ljudje čez noč prebudijo v mestu z drugim imenom samo zato, ker je v Moskvi naravne smrti in zaradi starosti umrl član politbiroja. Nikjer ni rečeno, da se morajo velike ulice imenovati samo po mrtvih voditeljih.

Da pri tem ne omenjamo nesmisla, ko ostajajo nekateri zgodovinski voditelji sovjetske revolucije še vedno »tabu«. Mar ni neumnost, da ima pomemben trg in postajo podzemne železnice anarhist Kropotkin, ne pa komunisti Buharin, Zinovjev, Kamenjev... da o Trockemu ne govorimo, pa o Stalinu in, zakaj ne, o Hruščevu...

Prijatelj mi je nekega dne upravičeno hvalil sklep kitajskega vodstva, da je sploh prepovedano dajati ulicam in mestom imena ljudi, pa naj bodo še tako zaslužni v zgodovini. Ljudje zaslužijo kvečjemu spomenik, knjigo, ploščo na-

rojni hiši, morda muzej, ne pa ulico ali mesto. Konec koncev gre zgodovina v tisočletja in nekega dne bi nujno zmanjkalo ulic, mest in trgov, čeprav jih najbrž v Kitajski z njeno milijardo prebivalcev ni malo.

Dvajset let je trajala diskusija o projektu o preusmeritvi dela sibirskih veletočkov, da bi s severno vodo namakali izsušeno Srednjo Azijo in njene nerodovitne stepe. Projekt je nastal še za časa Hruščeva, ko se je zagnal v bonifikacijo »deviških polj«, vendar je predvideval ogromne posege v naravo. Meteorologi so izračunali, kako bi se spremenila celinska klima. Kulturniki in zgodovinarji so ugotavljali, koliko spomenikov preteklosti bi se spet znašlo pod vodo, koliko ljudi bi morali izseliti iz rojstnih krajev. Končno je pred nekaj dnevi »politbiro« sprejel sklep, da se projekt prekliče. Pomembno je tudi, da so preklicali sklep o gradnji spomenika zmagi na Poklonu v Moskvi, sto metrov visokega obeliska z zastavo, ki bi na razdaljo bila črna, ne rdeča. Zanimivo je, da je politbiro partije utemeljil sklep s »hotenjem javnega mnenja«.

Sklicevanje na javno mnenje pa postavlja na glavo koncept partije in njene »upravljalne vloge« vodenja z zgodovinskim pooblastilom ljudstva, ki naj bi bilo dano enkrat za vselej.

«Govori, govori!»

Sicer pa je »glasnost« ena izmed besed, ki se najpogosteje pojavljajo v pozivih Gorbačeva ljudstvu. Naj opusti oportunistično molčanje in potrpežljivost, naj dvigne svoj glas in opozori na vse, kar ni v redu. Ni torej naključje, če je sedaj glavna gledališka uspešnica v Moskvi delo sicer nepoznanega avtorja z zgovornim naslovom: »Govori!« Gre za vsebinsko nepomembno delo, ki pa odraža zahtevo današnjega časa. Opozorja namreč na protislovja, krivice, zaostalost sovjetske družbe in nakazuje rešitev v sklepnih besedi sicer poraženega protagonista, ki z odra kliče gledalcem in antagonistu: »Govori, govori!«.

Dramo so prvič pokazali lani, letos pa veliki kričeči lepaki že napovedujejo, da se bo z njo začela nova sezona središnega teatra Jermolajeva, na ulici Gorkega, komaj lučaj od palače oblasti, Kremlja, Starega trga, Gosplana...

Reforma je revolucija

»Pravda« objavlja naslov, ki se bere kakor geslo: »Reforma se tiče vseh«. Gre za govor Gorbačeva v Habarovsku, na Daljenem vzhodu, iz katerega bi lahko nastala »sovjetska Kalifornija«, sen davnih časov osvajanja sirske divjine in pionirskih pohodov kozaških atamanov v prostore, ki so Rusom omogočili, da so se vgnezdili na bregovih Tihega oceana...

«Glasnost» je ena izmed zahtev sovjetske sedanosti in pomeni odkrito razpravljanje, kritiko in prozornost odločanja.

na, kjer se med plivanje morskih valov mešajo kriki tujnov in hupanje siren velikih ribiških ladij.

Gorbačev je svoje najdrzejše predloge sprožil prav tu, kjer ve, da lahko računa na stoodstotno podporo, tudi v partiji in državnem aparatu, saj so ljudje naveličani, da jim moskovska birokracija narekuje gospodarske in razvojne načrte. Zato so tako občutljivi za reformo, ki naj da samostojnost gospodarskim podjetjem in krajevnim oblastem pravico odločanja o lastnem razvoju, o uporabi znanja in tehnike, tudi s pomočjo tujih sosedov, kot sta v tem primeru visoko razvita Japonska, Kitajska in obe Koreji.

Prvič je Gorbačev uporabil besedo, ki je težka, kakor skala: revolucija. Uresničitev splošne reforme, ki ni samo sprememba sistema gospodarjenja in razvojnih načrtov, pač pa tudi načina upravljanja družbe in torej odnosa med državljani in oblastjo, je zahtevna naloga, saj predstavlja pravo revolucijo.

V strogo marksistično-leninistični interpretaciji je beseda zelo zahtevna in je niso dotlej nikoli uporabljali, saj pomeni revolucija predvsem prevzem oblasti, ki jo iztrgaš iz rok drugih. Gorbačev se doslej ni nikoli izneveril strogim definicijam in interpretacijam, zato moramo domnevati, da besede «revolucija» ni izustil kar tako, mimogrede...

Sedimo pri prijateljici, pijemo čaj. Komentiramo ta govor in položaj v SZ, bitko za reformo, o kateri sam Gorbačev priznava, da je življenjsko važna in usodna za nadaljnji razvoj države.

Prijateljica me radovedno vpraša, ali vem, kaj je «preša». Odgovorim ji, da pri nas vinogradniki tako imenujejo stiskalnice za grozdje.

«Da, prav tisto prešo mislim. V SZ se sedaj ustvarja velika preša. Na vrhu je ožje vodstvo z Mihajlom Sergejevičem in reformatorji, ki so sami nemočni. Zato pozivajo ljudstvo, vsakega delavca posebej, naj pritisne in disciplinirano odgozum na pozive vodstva...».

«Razumem. Prisposoba je lepa. Kaj pa je na sredi, kaj stiskate?».

«Na sredi, v preši je debela plast birokracije, partijskega aparata, blebetečev, lenuhov, korumpiranih ali enostavno miselno inertnih članov nomenklature. Ta srednji sloj je v desetletjih zastojal imel vso oblast v svojih rokah in še danes razpolaga z ogromnim vplivom. Ščiti se s citati, ki so njegovo najmočnejše orožje. Pokažeš na napako, pa ti odgovarja z Leninom in ideološkim pravoverjem, kritika pa obtožujejo, da je zašel na stranpota, postal sovražnik sovjetskega sistema. Vidiš, ta sloj mora naša preša stisniti in zmleti, kar ne bo neboleče».

Sploh bo sovjetska reforma zelo boleča, opozarja Mihajl Sergejevič v svojih govorih, ki mestoma spominjajo na Churchillovo obljubljanje krvi in zno-

ja, Gorbačev ne govori o krvi, vendar opozarja, da so potrebne žrtve. Na tisoče ljudi bo najbrž moralo menjati službo. Tehnološka revolucija prinaša globoke spremembe v načinu življenja in dela, čemur sovjetski delavec ni bil navajen, saj je lahko počival ob stroju in kljub temu konec meseca vlekel plačo.

Hobotnica in KGB

Najin pogovor s prijateljico pa se je medtem preusmeril drugam. Televizijska uspešnica, ki razvema debate na delovnih mestih in v avtobusih, je italijanska nadaljevanka «Hobotnica» (La piovra), film o sicilski mafiji in njeni povezanosti z oblastjo. Protagonist je mlad komisar, v njegovem neenakem boju proti močnejšemu in zvitemu nasprotniku. Ljudje priznavajo Italijanom pogum, da so tako neusmiljeno pokazali svoje hibe in probleme. Nekateri se sprašujejo, kdaj bo sovjetska televizija pokazala nekaj o tem, kako delujejo male «mafije» v Moskvi, Gruziji, na podjetjih. O njih občasno piše tisk, ko nekomu stopijo na prste in ga odstavijo. Znanе so čitske v kavkaških republikah in srednji Aziji, pa tudi obtožbe na račun Brežnjevih najožjih sodelavcev. Pri tem igra nedvomno pomembno vlogo Komite državne varnosti, ali KGB, ki ga je dolgih 15 let vodil sedaj že pokojni Jurij Andropov. Iz strahu vzbujajoče politične policije je Andropov ustvaril predvsem organizem, ki je sposoben do neslučenih globin analizirati sovjetsko stvarnost, brez vsake propagandistične navlake. Preprost človek se varnostnikov ne boji, saj je le malo verjetnosti, da bi ga preganjali. Preprostega človeka v skrajnem primeru prime milica, medtem ko državna varnost stopa na prste direktorjem, funkcionarjem, voditeljem, ki so korumpirani. V tem se je v določeni meri razširil nekakšen «mit» državne varnosti, brezmadežnega (?) viteza, borca za moralizacijo družbe, ki nikomur ne pogleda v oči ali žep in spravi za zapehe navidezno nedotakljive osebnosti. Usoda «disidentov» je, v tem pogledu, povsem drugotna in za javno mnenje nepomembna. Dejstvo, da jim nasprotniki na tujem dajejo toliko poudarka pa ustvarja v preprostemu človeku vtis, da so zares «izdajalci» domovine, ki so se prodali za Judežve groše. (Tako lahko beremo srhljivo pismo bralca «Sovjetske Rosije», ki je ogorčen zaradi najnovejših blodenj reaganovskega somišljenika Solženicina in zaključuje z mislijo, da bi mu ne smeli dovoliti izselitve na Zahod, saj je zanj dovolj mesta v domovni, «tudi pri nas, v našem kraju». Pismo pa je bilo odposlano iz sibirskega Magadana, kjer so bila v Stalinovih časih prehodna taborišča za politične jetnike).

Mnogi vidijo v KGB-ju predvsem organ, kamor se lahko obrne državljani, če

se ni dokopal do pravice na delovnem mestu, v krajevnem sovjetu, partijskem komiteju, na sindikatu ali na sodišču. Tako pišejo pisma na Trg Dzeržinskega, v veliko rumeno rdečo palačo pri Lubjanki in se pritožujejo. Pojav ni nov, lahko je tudi zelo nevaren, saj kaže na pasivnost ljudi, ki raje prepuščajo drugim (policiji) reševanje problemov, da bi se sami ne izpostavljali. Taka pasivnost je omogočila stalinizem, z vsemi grozotami tistega časa, danes pa je v nasprotju s kričečo potrebo po splošnem sodelovanju delovnega človeka pri reševanju problemov reforme in razvoja. Ni naključje, da se povsod ponavljajo tudi gesla o «odgovornosti» vsakega posameznika za reformo in njen potek. Reforma sovjetske družbe in gospodarstva je neodložljiva, neobhodno potrebna, zato jo bodo morali uresničiti, bodisi s sodelovanjem ljudstva, ali pa z administrativnimi akti in prisilo. Alternativa ni med reformo in ohranjanjem starega sistema, pač pa v metodah njenega uresničevanja. Razumljivo je, da je alternativa Gorbačeva v demokratizaciji. O tem pričajo nekateri ukrepi, kot naprimer zakon, ki razširja pristojnosti in oblast sovjetov.

Lenin je svoj čas napisal, ob predstavitvi plana GOELRO, načrta za splošno elektrifikacijo Rusije, da je «komunizem oblast sovjetov plus elektrifikacija dežele». Končno začenjajo priznavati, da je v tem geslu nekaj več kot napoved napeljave električnih žic. Prisposoba je lahko dovolj jasna, če Lenina interpretiramo in ugotavljamo, da je oblast sovjetov postavil na prvo mesto. Oblast «sovjetov», ne partije ali birokracije, pač pa delegatov delovnih ljudi, kmetov in inteligence. Elektrifikacija, tedanji simbol tehnologije, je šele podrejena prvega pojmovanju, da mora delovni človek preko svojih organov (sovjetov) nadzorovati tehnološki razvoj dežele. Lahko bi si celo upali trditi, da je Lenin v učinkovitem stavku nakazal tudi nujnost odmiranja države.

Novi zakon daje sovjetom veliko večje pristojnosti, partijska resolucija pa poudarja nujnost, da se v sovjetih oblikujejo «komunistične svetovalske skupine», ki bodo odgovarjale volilcem za svoje početje. Kaj bodo počenjali nekommunisti v organih oblasti ni nikjer rečeno, vendar pa sklep nakazuje nujnost njihove splošne prisotnosti.

Naivni bi bili, če bi mislili, da se bo demokratizacija sovjetske družbe razvijala v smeri večstrankarskega sistema ali k parlamentarni demokraciji zahodnega tipa. Vsaka rešitev v tem smislu bi bila vsiljena ali izumetničena, kot so naprimer stranke v Bolgariji ali vzhodni Nemčiji. Gorbačev se tega zaveda in je v svojem posegu naravnost dejal, da SZ ne bo sledila nasvetom iz Zahoda, ker se lahko demokratizira izhajajoč iz lastne tradicije in zgodovinskih izkušenj.

(Nadaljevanje sledi)

Sankcije proti južnoafriški vladi, vojna zvezd in varnost v Evropi

Ko so načela daleč od prakse

V zadnjih dneh se je na mednarodnem prizorišču odvila vrsta dogodkov, ki nas ne morejo pustiti ravnodušne. To velja vsaj za bralce Unità, ki so pa verjetno bili v razgovoru z bralci drugih dnevnikov bolj razočarani kot kdajkoli prej. Informacije, ki so jih dnevniki nudili, so namreč, milo rečeno, bile skrajno površne.

Na primer vest o sklepih EGS glede sankcij proti južnoafriški vladi, ki je sicer povsot imela čast prve strani, je celo vsebovala čisto različna dejstva. Unità pravi, da je EGS sprejela edino blokado uvoza železa in jekla, medtem ko je prekinitev novih evropskih investicij in uvoza zlatih kovancev bila predana v proučevanje posebni komisiji. «Sodeč po ozračju, ki vlada danes v EGS», pravi

Unità, «bo po vsej verjetnosti o tej sankciji morala odločati vsaka državna vlada zase». Il Piccolo v prvem odstavku svojega članka piše pa, da je bila sprejeta tudi ta sankcija, šele proti koncu pa navaja, da ni še «tehnično izdelan način njenega izvajanja». Tako je po pisanju Unità bil prizadet en sam odstotek južnoafriškega izvoza, po Piccolu pa štiri.

Podpisu dogovora o pristanku Italije k načrtu «vojne zvezd» namenja Unità prvi dan četrtno prve strani (in zadnje z nadaljevanjem) in polovico druge. Il Piccolo objavlja na drugi strani članek na eno kolono.

In informiranje je podlaga demokracije.

Naj mi kdo ne zameri, če verjamem

več Unità kot Piccolu. S tem moram ugotoviti, da je vse besedno zgražanje nad rasizmom razvite, demokratične, kulturne Evrope obrodilo v praksi klopoto celotnemu protirasističnemu gibanju. Zmagala je ad hoc teorija, da gospodarske sankcije ne prizadenejo vlade, temveč družine delavcev. Z eno besedo, zmagalo je stališče ZDA in veliki gospodarski interesi, ki so jim načela in pravila v mednarodnih odnosih zadnja briga. Uvoz južnoafriškega premoga, katerega prekinitev je bila na srečanju predsednikov in voditeljev vlad držav članic EGS v mesecu juniju vključena v sklop sankcij, sedaj pa povsem izključena, namreč predstavlja eno petino celotnega uvoza EGS.

(Nadaljuje na zadnji strani)

Kmetijski dnevi 86

Bo ostalo vse samo na papirju?

Kmetijski dnevi 86 so za nami. Živa-hen vrvež je prenehal. Veliko je bilo napisanega o tem prazniku, čeprav ne na vseh časopisih z isto pozornostjo, saj za krajevni italijanski dnevnik in deželno RAI ni pomembno, zakaj kmetijski dnevi, veliki večini naših tržaških someščanov so tako ena od okoliških folklornih zabav.

Žal je tak odnos do kmetijske problematike prisoten v vseh komponentah našega političnega življenja, od deželnih oblasti pa do tržaških vodilnih krogov: vedno obrobna, vedno zanemarjena,

vedno zadnja. Takemu odnosu želijo biti kmetijski dnevi odgovor. Organizatorji, ki prihajajo iz vseh šestih občin tržaškega ozemlja, kar je izjema za naše kraje, skušajo pritegniti pozornost odločujočih krogov do kmetijskega vprašanja, to vprašanje sploh postaviti. Kajti če ne bomo znali pritegniti pozornosti, se organizirati in skupno nastopati, ob pravem času rešiti, kar se še rešiti da, vprašanje v roku desetih, petnajstih let, ne bo več obstajalo.

Izkoristiti moramo vse možnosti, ki jih imamo, od kraške gorske skupnosti

do občinskih uprav, vsaj kjer prevladuje levica, pa do kmetijskih sindikalnih organizacij itd. Skupen in koordiniran nastop in skupno prizadevanje bo prav gotovo obrodilo rezultate, ki bodo konec koncev v korist človeku, ki se vsakodnevno trudi na svoji zemlji. Dopri-nos bo pa v korist tudi celotnemu tržakemu gospodarstvu.

Delček vsega tega so tudi kmetijski dnevi. Predavanja, okrogle mize, ki so se vrstile v teh dneh, so obravnavale važne probleme. Teritorij, upravljanje jursarskih zemljišč, zaposlovanje mladine v tem sektorju, biodinamične metode obdelovanja zemlje, komercializacija našega vina, so teme, ki so pritegnile veliko poslušalcev. Nakazani so bili tudi nekateri odgovori, rešitve. Bo javnost reagirala? Bodo oblasti prisluhnile? Bo prišlo do kake spremembe? Vse to bo ostalo še naprej neznanka, če bo ostalo samo na papirju, v lepih zbornikih, v časopisnih člankih.

Če bodo kmetijski dnevi dobili podporo tistih, ki so jih dolžni podpreti, bodo nadaljevali v tej smeri, ob upoštevanju vseh pripomb in opomb, ki so bile ob tej priložnosti dane, se razvijali v korist kmetijstva in kmetovalca. Nekje smo slišali, da je edina konstanta sprememba, upamo, da bo to veljalo, vsaj za naše tržaško kmetijstvo.

**tv-15 naš
TOVARIŠ**

Ob 42. obletnici tržaške borbene organizacije Delavska enotnost – Unita operaia

Močan razvoj osvobodilnega boja v Trstu in celotni deželi, ustanavljanja partizanskih in garibaldinskih enot v neposredni bližini Trsta kot tudi dejavnost udarnih skupin v samem mestu, je silno razburilo okupatorja in njegove sodelavce, ki so pogosto kruto reagirali.

V takem položaju je bila ustanovljena Delavska enotnost, ki je bila rezultat sporazuma dveh tedaj aktivnih komunističnih partij v Trstu: KPS in KPI. Tako je razvidno iz prve časopisne številke, ki je izšla 20. julija 1944 z naslovom: »BRATSTVO – FRATELLANZA«. Naslednja številka je izšla 6. avgusta 1944 že z novim naslovom »DELAVSKA ENOTNOST – UNITA OPERAIA« vedno v celoti dvojezična. Do aprila leta 1945 je skupno izšlo 10 števil.

Delavska enotnost se je naglo razvijala, postala je dejansko organizacija vsega tržaškega delavskega razreda in širokih množic antifašistov. Prodrla je v vse kroge in se izoblikovala v enotno fronto proti nacifašizmu. Do njenega polnega razmaha pa je prišlo zlasti spomladi 1944 po prihodu zelo znanih borcev proti fašizmu, kot sta bila pokojni Franc Štoka in Ermano Solieri, ki sta bila že pred vojno preganjana in obsojena od nacifašističnega režima na več let zapora. Ti so tedaj prišli v vodstvo Delavske enotnosti kot je razvidno iz pr-

ve sestave, ki je bila naslednja.

Franc Štoka, Ermano Solieri, Alessandro Destradi, Giuseppe Krajs, Stanislav Frano-
vič, Giovanni Pobega in Otto Ferletič.

Kasneje, oktobra leta 1944, so organizacijske potrebe zahtevale, da je bil okrožni odbor Delavske enotnosti razširjen. Vključeni so bili naslednji tovariši: Giuseppe Dolesi, Nerino Gobo, Aldo Furlan, Antonio Petronio, Franc Lipovec.

V obdobju maj–junij 1944 je v različnih industrijskih podjetjih, ustanovah in na terenu nastalo preko 200 odborov in pododborov DE-UO, v katerih je bilo včlanjenih preko 2000 delavcev, obrtnikov, malih trgovcev, uradnikov in raznih drugih poklicev. Temu številu se je v obdobju med oktobrom 1944 in februarjem 1945 pridružilo drugih 15000–18000 članov in somišljenikov. Nekateri od teh članov so postali prav zagnani aktivisti in kasneje vodilni kader Delavske enotnosti, po vojni pa sindikalni in politični funkcionarji. Vsa ta organizirana množica ljudi je narekovala potrebo oblikovanja vojaških enot in bojne discipline.

Avgusta 1944 je bila ustanovljena ilegalna vojaška komanda mesta Trst z nalogo, da se v mestu organizirajo ilegalne oborožene enote, kar je terjalo tudi čvrstejšo povezavo na vrhu. Zato je bil že poleti 1944 ustanovljen koordinacijski ko-

mite obeh partijskih vodstev KPS in KPI.

Oktobra 1944 so se ustanovile prve vojaške enote oziroma bataljoni; to delo je bilo zahtevno in je trajalo vse do februarja 1945. Bataljonov je bilo 14 z okoli 2500 možmi ki so bili tovarniški in terenski. Številčno stanje bataljonov je bilo različno glede na velikost tovarne in na razmere na terenu. Največje število organiziranih je bilo v tovarni strojev (Fabbrica macchine), v železarni ILVA in v Arsenalu.

Orožje so zbirale vojaške enote kot tudi ostali člani DE in drugih organizacij posebno pa udarne skupine, ki so napadle posamezne sovražnike in jim odvzemale orožje in strelivo. Pred začetkom vstaje je orožje prihajalo tudi od zunaj iz partizanskih enot, preko kurirskih vez s pomočjo kmetov, ki so to na skrivaj prevažali v mesto, v za to pripravljene bunkerje.

Poleg orožja so člani DE zbirali hrano, obleko, zdravila, denar, obutev in druge potrebščine, posebno pa tedaj dragoceno sol in skrbeli, da je to blago varno in čimprej prišlo do partizanskih in garibaldinskih enot, ki so se borile proti okupatorju na kraških planotah ter po furlanskih hribih in nižinah.

Ko se je bližal čas vstaje, je mestna vojaška komanda sklicala posvet sektorskih poveljstev. Tega posveta se je udeležilo 38 ljudi, trajal pa je od 26. aprila do 13. ure naslednjega dne.

Na tem posvetu je bil izdelan podroben program vstaje. Po končanem posvetu so se spontano začele posamezne akcije.

Ko se je jugoslovanska IV. armada v ogorčeni borbi proti okupatorju približala Trstu, je Komanda mesta izdala povelje za oboroženo vstajo. Tako se je začela vstaja v Trstu dne 28. 4. 1945.

Čeprav bataljoni DE niso bili v začetku akcije dovolj oboroženi, so se v štirih ali petih dneh stalnih spopadov z okupatorjem in njegovimi pomagači, z zaplenjenim orožjem oboroževali. Tako so nastale nove enote in se z odvečnim zaplenjenim orožjem oborožile. Tako so številčno povečale udarno silo bataljonov Delavske enotnosti, katerih število je naraslo do 7000 borcev.

Vsa ta oborožena množica tržaškega proletariata in drugih delovnih ljudi slovenske in italijanske narodnosti, je z ramo ob rami sodelovala z jugoslovansko IV. armado pri zaključnih operacijah za osvoboditev Trsta.

Poseben pomen pa ima dejstvo, da je v boju za osvoboditev Trsta aktivno sodelovalo tržaško antifašistično prebivalstvo, zlasti tržaški delavski razred. To je dvignilo njegovo zavest in občutek lastne moči in odgovornosti v boju za resnično demokratične družbene odnose.

Take in tako borbene enot-

Bataljon Delavske enotnosti na trgu Sv. Jakoba 1. maja 1945

nosti potrebujemo tudi danes, saj še vedno so ogrožene določene pridobitve, za katere smo se borili pred tolikimi leti.

Ob današnjem srečanju preživelih se vračamo z mislijo v tedanje dogodke in se s hvaležnostjo spominjamo tistih, ki so na kakršenkoli način sodelovali v tem boju in jih danes ni več med nami. Zlasti se spominjamo tovarišev, padlih sobor-

cev, ki so žrtvovali svoja življenja za boljšo prihodnost.

Ta spomin naj bo kot zagotovilo, da smo tudi sedaj pripravljeni nadaljevati borbo proti vsakemu nasilju in kratenju demokratičnih pravic, za mir in sožitje med narodi in državami, kar je posebno pomembno za nas, ki živimo tu ob meji.

Franc Lipovec-Tine

SLOVENSKO STALNO GLEDALIŠČE V TRSTU

A B O N M A 1986-87

Ivan Cankar	ZA NARODOV BLAGOR komedija, režija Dušan Jovanovič
Georges Feydeau	BOLHA V UŠESU komedija, gostovanje SLG Celje
W. Kohlhasse - R. Zimmer	RIBA ZA ŠTIRI komedija, režija Jože Babič
Anton P. Čehov	ČEŠNJEV VRT komedija, gostovanje SNG Ljubljana
Artur Miller	SMRT TRGOVSKEGA POTNIKA drama, režija Mario Uršič
Lev G. Birinski	ZNORELCEV PLES komedija, gostovanje PDG Nova Gorica
M. Jakovljevič, Ž. Petan E. Fritz, U. Koder	U SLOVENAČKIM GORAMA musical, gostovanje MGL Ljubljana

* * *

*Dosedanji abonenti lahko obnovijo abonma do 4. oktobra
od 9. do 14. ure tudi po telefonu 734-265*

*Vpisovanje novih abonentov od 6. oktobra od 10. do 14. in od 18. do 20. ure
v Kulturnem domu, Ul. Petronio 4.*

Finančni zakon

(nadaljevanje s 1. strani)

onih pravic, za katere se borimo že vso povojno dobo.

Te dni se postavlja z veliko aktualnostjo vprašanje državne podpore za Slovensko stalno gledališče, ki razpolaga s sredstvi za svoje dejavnosti le do meseca novembra. Sramotno je že, da je minilo toliko let od priznanja gledališča kot javne kulturne ustanove prvenstvene važnosti, in da vlada še do danes ni našla načina, da ga finančno podpre in zaščiti, ter da so stranke večine doslej dejansko preprečile sprejem primernih zakonskih ukrepov v parlamentu, da se zagotovi bodočnost te, za Slovence izredno važne, kulturne ustanove, ki je obenem pomembna za povezavo med ljudstvi sploh na tem obmejnem področju.

Ne bi smelo biti dvoma, da se zopet vkljči v državni proračun prispevek, ki smo ga v prejšnjem finančnem zakonu dosegli (in sicer v obsegu 35 milijard) za potrebe Slovencev v Italiji v predvidevanju globalne zaščite.

Vsekakor smo vajeni muhavosti petorice o vsem, še zlasti pa v zvezi s slovensko problematiko. Zato moramo budno slediti razvoju dogodkov in spremljati parlamentarni boj okrog finančnega zakona, ki se bo tokrat začel prej v poslanski zbornici, ne pa v senatu, kot lansko leto.

Seveda ni dovolj, da se nakaže vsota za Slovence v državnem proračunu, treba je doseči zakonske predpise, da se lahko začnemo uporabljati. V tem pogledu je vprašanje zopetnega nadaljevanja razprave o globalnem zakonu v senatu zelo pomembno in aktualno. Toda ravno v tem pogledu beležimo res najslabšo politično voljo strank večine! Sledne mislijo le, kako bodo ujele glasove na desno v naših krajih pri bodočih volitvah. Se ve, vsako leto so pred nami «bodoče volitve»! Čeprav, kar se Trsta tiče, bi rekli, da je široko znan načrt, da bi KD in zavezniki pridobili znatno število glasov Liste za Trst, že kar

neosnovan.

Videli smo, kako so te stranke zopet močno uveljavile melonarsko gibanje in mu ponovno zagotovile javno oblast v Trstu z izvolitvijo melonarskega župana. Izgledi za uresničenje načrta KD (in drugih) so se torej zelo, zelo zmanjšali!

Vsekakor se moramo takoj ponovno lotiti dela, ne glede na načrte KD in zveznikov, da se ponovno oprimo boja za slovensko zaščito na vseh ravneh in vsi skupaj!

DAROV IN PRISPEVKI

Sekcija KPI Devin-Nabrežina izreka tovarišu Ninu Sosiču in svojcem iskreno sožalje ob smrti matere Johane ter prispeva 50.000 Lir v sklad Dela.

V počastitev spomina dr. Karla Martelanca daruje tovarišica Santina Meula vd. Pettiroso L. 10.000 v sklad Dela.

Namesto cvetja na grob pok. Viktorije Sedmak vd. Kodrič prispevajo v sklad Dela tovariši iz Križa: Ančko in Luciana L. 10.000, Mari in Bogomil Sirk L. 20.000, družini Sirk in Rebul L. 30.000 ter Upravni odbor ljudskega doma L. 25.000

Načela

(nadaljevanje z 9. strani)

Komentar predstavnika ANC, južnoafriškega osvobodilnega gibanja, zelo dobro izpričuje kako prizadeti gledajo na Evropo in na njeno težo v svetovnem dogajanju: «Evropa nas je zapustila, toda to nas na žalost ne preseneča». Smo mi torej lahko presenečeni, če je zastopnik Italije Cattaneo (ki je nadomeščal Andreottija) moral sredi razprave nujno iz dvorane po drugih važnih opravkih? Predstavniki Commonwealtha je pripomnil samo: «Moralo bi jih biti sram».

S to pripombo se lahko začne razmišljanje o drugi temi: pristanek Italije k načrtu vesoljskega ščita. PSI se je pred

kratkim opredelila proti uporabi jedrske energije, v okviru socialistične internacionale je podpisala dokument proti vojni zvezd, v domovini pa njen organ Avanti opravičuje pristop Italije. Il Piccolo prinaša novico kot poraz komunistične partije, sicer pa ne komentira. Tako je Italija podpisala sporazum, ki sta ga v Evropi doslej sprejeli edino Anglija in Nemčija, to se pravi državi, ki sta najbolj nasprotovali sankcijam proti Južni Afriki, izven nje še Izrael, podobne namene pa kaže le še Japonska. To je poleg vsega storila vlada brez pristanaka parlamenta, kamor je poslala dva «podtajnika», ki sta nadomeščala ministra Andreottija (zopet zadržan!) in Spadolinija, da sta prebrala poročila in poslušala nasprotne posege. Za te so določili, da ne smejo trajati več kot pet minut.

Parlament ni bil obveščen niti o «dolgih in zapletenih pripravah», ki jih je vodil Spadolini, Andreotti je pa napovedal, da bo tudi v bodoče lahko imel parlament vpogled v že podpisani sporazum le «ob upoštevanju njegove tajnosti». Opravičevanja vlade, da gre za tehnični, ne pa politični pristop Italije, je že spodkopaval Spadolini, ko je izjavil, da je ameriška vlada zahtevala določena jamstva v zameno za naročila italijanske industrije. Tudi komunike obrambne službe ZDA ob podpisu sporazuma daje razumeti isto: tekst memoranduma je ta: «in uprava ZDA smatra italijansko sodelovanje kot važen prispevek za okrepitev programa, zmanjšanje stroškov in pospešitev njegovega izvajanja. Velike gospodarske koristi Italije ocenjujejo v borih 250-ih milijardah, udeležba v tehnoloških in znanstvenih spoznanjih je ravno tako omejena, saj jih ščiti v glavnem vojaška tajnost, po drugi strani bodo pa tudi v Italiji morali zanj žrtvovati velike...»

Da ne bomo obupali pa le tudi lepa novica. V Štokholmu so evropske države (razen Albanije), ZDA in Kanada podpisale sporazum, s katerim se, po treh letih dogovarjanja, uresničujejo v praksi nekatera načela helsinške konference o varnosti in sodelovanju. Gre predvsem za možnost, ki jo odslej ima vsaka država podpisnica, da prisostvuje večjim vojaškim manevrom druge. Vsaka mora tudi takšne akcije predhodno javiti ostalim. To bo nedvomno mnogo prispevalo k povečanju medsebojnega zaupanja in še posebno pozitivno je, da je do sporazuma prišlo v sedanjih delikatnih fazah pogajanj o ponovnem sestanku predsednikov obeh velesil.

Upajmo, da tudi ta sporazum ne bo ostal le v sferi načel.

Tatjana Čuk

Nabrežinska sekcija je letos priredila praznik tiska v Šempolaju.